

Problem mladine

Albin Prepeluh

Naš čas je porodil nov socijalni in gospodarski problem, ki ga na kratko imenujemo problem mladine. Večina tistih ljudi, vsaj pri nas, ki se ž njim peča, spoznava v njem neko povsem samosvojo in samoniklo družabno prikazen. Oni ne vidijo, da je ta socijalni pojav samo člen v razvoju kapitalistične družbe, sicer zelo važen in usoden člen. Umevno je, da mnogi s tega napačnega vidika gledajo na ta novi problem, dejal bi, od zadaj, ne da bi mu pogledali v oči in obraz, baveč se predvsem ali celo samo s psihološkim razpoloženjem današnje mladine. Da povem v primeri: Oni ugibajo, odkod prihajajo in kam gredo valovi, ki jih pušča za seboj vozeča ladja. Valove vidijo, razpravljajo o njih, vozeče ladje pa ne vidijo. Analize teh ljudi prihajajo največkrat do bistveno enakih sklepov: da je mladina naše dobe resda zašla v krizo, ki je duhovna in tvarna, da pa je to svojo zablodo zakrivila pravzaprav sama. Ona da se najraje zabava in posveča športu, delati pa noče. Prezira literaturo, umetnost in znanost, ker ima smisel le za bravure. Predrzno zahteva komodnih in dobro plačanih služb, noče pa se s požrtvovalnim delom in pripravami za nje usposobiti. Zato ne bo poprej boljše, dokler se današnja mladina iskreno ne odloči, poboljšati se. Poboljšala pa se bo, kadar ji bodo zgledi starih in marljivih generacij postali zopet sveti.

Komur manjka volje, preriti se do socijoloških spoznanj, mu ostane pač le šablonska moralna pridiga!

Površna slika našega današnjega podeželja naj to pojasni. Kdor je pred vojno hodil na priliko kot turist po kmetih, pa je zgrešil pot, je v naši slovenski vasi težko našel človeka, ki bi mu dal zaželeno pojasnilo. Ob delavnikih so bili ljudje na polju ali v gozdu, ob nedeljah in praznikih popoldne pa je vas — spala. Ljudje so se odpočivali, utrujeni od naporenega dela med tednom. Dandanes so naše vasi zelo obljudene, živahne tudi ob nedeljskih vročih dneh. Mladina se zbira na vasi in se zabava, kakor pač vé in zna. Nehoté se spomniš italijanskih vasi pred vojno, ki so bile prav tako živahne in preobljudene, kakor so dandanes naše. Gostota prebivalstva je silno narasla. Kmetiski domovi imajo delavcev odveč. Delo na polju in v gozdu, kjer ga je znatno manj kot nekdanj, je hitro opravljeno. Kam s časom? Fantje in dekleta hitro doraščajo. Ko za delo dozoré, začno razmiš-

ljati, kje in kako bi se usidrali, da bi bilo mogoče živeti v lastnem gnezdu. Vsakdo bi rad postal sam svoj gospodar, kmet, zato zemljo drobé, bolj in bolj drobé. Na obzorju vidijo pošastno sliko, sliko kmetskega proletarca, katere jih je strah, a katere se ne morejo rešiti. Selili bi se — kam? Domača mesta so prepolna, tam je težko najti streho. Ali je še kje dežela, kamor bi smeli in mogli za svojo srečo, kakor so nekdanj delali mnogi njihovi rojaki. Res, veliko jih je propadlo, še glasu ni bilo od njih, mnogi pa so vendarle priplavali na vrh, do solnca. Prekmorske dežele, na priliko Amerika, obrtne in industrijske nemške dežele, vsa srednja Evropa, primorska mesta s svojimi živahnimi skladišči in nakladišči — tja ne smeš več! Sto misli se porodi, sto špekulacij! Vasi počivajo, se zabavajo in ugibajo. Naposled se jim trudni pogled zasidra v bližini, v domači vasi, v domači deželi. Prišel je neznanec in jim je rekel, da bi morali zemljo zboljšati. Kdor se zemlji posveti, temu se roké pozlaté. Začeli so torej z melioracijami, toda so delo morali zopet opustiti, kajti zmanjkalo je denarja za najbolj potrebne stroške. — „Zboljšajmo naše kmetijske pridelke in več naj jih bo!“ Tako so napravili v Švici, v Nemčiji in bogvé še kje. In so kmetije povečale in zboljšale produkcijo. Toda za pridelke je bilo vedno manj kupev ali pa so cene padle tako zeló, da se delo in trud nista več izplačala. Podvzeli so še to in ono, zlasti o prosveti se jim je veliko govorilo, da utegne prinesiti blagostanje, toda uspeha, tistega uspeha, ki so ga pričakovali, ni bilo od nikoder. V tej stiski in zapuščenosti je postal kmetski, zlasti malokmetski mladini mestni in industrijski delavec celo ideal, za katerim je vredno stremeti. Navalili so v mesta in tovarne, toda bilo jih je vse preveč in tisoči so ostali pred vrati, na cesti. Še tik pred vojno je našel odvišen kmetski fant težaški kruhek, če ga je le hotel: v skrajni sili se je podal v rudarske revirje ali pa v primorske svobodne luke.

Brezposelna, strokovno nekvalificirana mladina pa med tem hitro narasča. Mnogi so našli kruh v državnih službah kot orožniki, financarji, sluge, dekleta po hotelih in v meščanskih rodbinah v hrvatskih in srbskih pokrajinah. Povsod jih najdeš, sprejemajo jih zaradi večje civilizacije, kot pa jo imajo domačini. Toda čeprav je naš slovenski človeški prirastek nižji kot pa oni Hrvatske in Srbije, je vendar še vseeno previsok za domačo, že tako zdrobljeno zemljo. V tem trenju se tudi slovenska kmetska mladina oklepa vsake misli, ki bi utegnila zapleteni voz razčleniti in kako rešiti. Čaka na človeka, na misleca, ki bo izrekel jasno, preprosto besedo, modrost, ki bo pokazala pot. Ne učenega, preprostega vodnika čaka in išče, vodnika, katerega beseda bo preprosta, konkretna, kakor je tudi njihov občutek preprost in nič zamotan.

Odveč je statistika, otipati se more dejstvo, da naš poljedelec hitro obubožava, da je njegovo osiromašenje socijalno težjega značaja, kot je kdaj pri nas bilo proletarstvo izučenega obrtnega delavstva. Kljub povišani

produkciji v poljedelskem gospodarstvu in kljub nizkim cenam živeža ostajajo tisti mali kmetje, ki so izgubili postranske zaslužke (kot gozdni delavci, žagarji, vozniki, kmetski obrtniki itd.), konec zime in na pomlad brez zadostnega živeža za sebe in svojo živino. To težko gospodarsko stanje zahteva od prizadetih vedno nove utesnitve, ki v svojih posledicah rušijo stare običaje. Sporedno s tem gre tudi njihovo duševno življenje na nova pota, na katerih bledí dosedanja vera v stare avtoritete. Življenje zahteva večjih naporov v borbi za obstanek, širših razgledov, bolj intenzivnega premišljevanja o ljudeh in o svetu. Oslabljenost konserviranja kmetskega življenja, padec nekdanje idiličnosti in romantike starih kmetskih domov, izziva med nepoučenimi grajo, češ, ljudstvo je zašlo v posurovelost, njegov duh se je popolnoma zmaterijaliziral in pokvaril. Zato ne spoštuje več starih navad, običajev, vere svojih prednikov v potrebo ponižnosti in strpljenja. Ta kritika je prezrla, da je nova miselnost plod spremenjenih in poslabšanih gospodarskih in socialnih prilik, ki jih naperi verstva in moralna karanja ne morejo spremeniti.

Mladina, ki ji je bil določen študij v šolah, pa se ločuje še veliko hitreje od vsega starega, kakor kmetska in delavska. Tudi ona išče izhoda iz gospodarsko poostrenih razmer. Dolgo je učeča se mladina čakala, da jo povedejo starejše generacije iz današnjega duševnega kaosa v nov miselni svet. Toda starejša inteligenca je sama zašla v zagato in je pri nas, kakor tudi drugod, že davno izgubila vodstvo naroda, četudi tega dejstva sama ni opazila. Miselni in idejni pogledi starejše inteligence so bili izstruženi za drugo, boljše, komodnejšo dobo, za razmere, ki se ne vrnejo nikoli več. Slovenci nimamo skoro nobene neodvisne inteligence, ki bi smela biti v svojih odločbah svobodnejša. Večina naše inteligence si služi svoj kruh v javnih in zasebnih službah, katere zahtevajo poslušnost in pokornost. V vsakdanjem življenju je prisiljena misliti in delati po navodilih in ukazih tistih, ki ji režejo in določajo vsakdanji kruh. Vsled pomanjkanja neodvisne in svobodne inteligence je tudi današnja učeča se mladina ostala brez zaveznika, prepuščena sama sebi, ker so se njeni narumni vodniki poskrili za kulise svojih strok in svojega samo poklicnega zvanja. V pomanjkanju živega vodnika se je mladina oprijela pač tega, kar je bilo najbližje in najbolj poceni: raznih doktrin, pozabljajoča, da življenje ne hodi vedno po predpisih in željah, ki jih snujejo različni pogledi na ljudi in na svet. Jedro, okoli katerega se vrté razna prizadevanja, je prozaično: v prvi vrsti gre za preskrbo vsakdanjega kruha. Dandanes namreč dokončana šola ne jamči več za trajno existenco. Kar nudi današnja srednja in visoka šola, šele služi človeku, da mu olajša borbo za obstanek. Šolsko izpričevalo samo še ne daje pravice do službe. Za veliko množico šolanih ljudi država in druge javne institucije nimajo dovolj služb, zato jih ostaja vedno več na cesti, brez zaslužka, brez eksis-

stence, prav takó, kakor odvišni kmetski fant in delavec. Kam naj se obrnejo odvišni? Temelj, na katerega je postavljena tako zelo pisana nadstavba naših inteligenčnih poklicev, je šibek. Zemlja, obrt, industrija in trgovina so ta temelj. V kolikor se zadnje imenovane tri gospodarske panoge ne ukvarjajo z izvozom, so tudi same odvisne od zemlje in njenega obdelovalca, ki je njihov poglavitni konsument. Slovenija ima okroglo 150.000 kmetiskih gospodarstev. Komaj ena njihova tretjina je ekonomsko še zdrava, ki ima svoje dohodke in izdatke uravnovešene. Za ta šibki, tako preluknjani temelj je naša upravna, prosvetna, civilizacijska nadstavba inteligentnih poklicev, ki ne producirajo tvarnih dobrin, že danes pretežka. Razočaranja so torej neizbežna. Naši inteligenci je bilo izseljenišтво doslej tuje, ž njim se je na svojo pest ukvarjal kmet in delavec. Tu je jedro krize naše šolane inteligence; hudo se maščuje njen moralni nauk, ki ga je delila preprostemu delovnemu človeku in ki se je začel z brezmiselnim geslom: „Slovenci, ne v Ameriko!“ V trenju so se pojavili med mladino glasovi, da ji je dala šola premalo praktičnega znanja za brezobzirno življenjsko borbo. Šola ne pozna ne pisalnega stroja, ne tistih jezikov, ki so nam potrebni za sosede, ne praktičnega, tehničnega znanja za privatne službe. Sledeči primer, ki nikakor ni osamljen, pušča v to temo žarek svetlobe: pride očaljen mladenič v podjetje in prosi za službo hlapca. Njegovi naočniki in težaško delo, začudi trgovca. „Kaj pa znate?“ — „Sem abiturijent gimnazije,“ in izvleče maturitetno izpričevalo. — „Vi niste za hlapca, preslabotni ste, poiščite si službo v uradu!“ — „Vse sem poskusil, toda povsod sem bil zavrnjen, pri pošti, pri železnici, pri sodišču, pri financih. Sedaj sem kidal sneg pri magistratu. Vzemite me vsaj za hlapca, potrudil se bom in uveljavil, polagoma bom res koristen in se usposobil tudi za boljše delo!“ — Nič ni opravil, ostal je na cesti. Vrnitev s ceste je dandanes zelo redek primer.

Učiteljev in učiteljic za osnovne šole je že danes preveč, kandidati za profesorska mesta prihajajo le po dolgem čakanju na vrsto. Obrtne in industrijske delavnice se v hudi konkurenci boré za skromna naročila, zato ne sprejemajo nikogar, ne risarjev, ne tehnikov, ne inženirjev, ne delavcev, ne hlapcev, ne tipkaric. Kje je izhod iz te gneče, modrina, to povej!

V brezposelnosti in zadregi se rodé čudne, predrzne misli, ena podi drugo. „Ven s tujci!“ je prvi klic. Ko je večina inozemskih uslužbencev za mejo, se pokaže, da je ostala vsa akcija, vse zmerjanje in pojanje — brez učinka. Ali so bili inozemci specijalisti v svoji stroki in so morali ostati na svojih mestih, ali pa se je pokazalo, da so bila pri množici domačih reflektantov na službe priborjena mesta — le kaplja v morje. — „Znižajte plače direktorjem!“ Tudi od tega množica ni imela dobička, zadoščeno je bilo kvečjemu zavisti in pohujšanju. — „Razdelimo zemljo veleposestnikov!“ Pri razdelitvi se je pokazalo, da je le majhen odstotek lačnih kmetov dobil pest zemlje, stotisoči pa so ostali brez nje, jadni kmetski dninarji! —

„Notranja kolonizacija je potrebna!“ Votel glas, ker so potrebni za takšen načrt veliki kapitali, ki jih nihče ne dá, kajti država težko plačuje že tekoče račune, ki se množe na okencih njenih blagajn. — „Industrijalizirajmo deželo in uredimo izvoz!“ To je geslo, ki nikomur ne more pomagati takoj. Treba je načrta, velikih pripravljalnih del, kreditov. To gre vse prepočasi, misli množica. In lepi govori se vrsté kar naprej, pišejo se članki, imenitno stilizirani, to je vse kakor propéler na avijonu; nihče več ne posluša, ne bere, ne razmišlja, kvečjemu malomeščanu je vse to v zabavo.

Stare generacije so že izločene, mladina pa išče izhoda iz gneče. Vse staro se podira in razkraja. Tisto, kar so nekoč ljudje spoštovali in občudovali, se je v jarki luči stisk in nadlog pokazalo kot kulisa, smešna in brez vrednosti.

Ta neizvestnost in nejasnost podčrtuje pomen socijologije. Socijalno vprašanje vsega naroda, družbe, je v ospredju. Spričo tega interesi posameznika, celo posameznih stanov, zamrô. Kruha je ponekod več, drugod ga je manj kot nekdanj, toda hlebec ni večji kot takrat, ko je bila gneča okoli njega manjša. Po dosedanji distribuciji ga dobe nekateri preveč, drugi premalo, a teh je največ. Ako pa je že nujen nov način delitve, potem današnje človeštvo ne more ostati tam, kjer so obstali prvi kristjani, samo pri delitvi konsuma. To ni važno. Važna je nova organizacija produkcije. Kako se bo uredil svet nanovo, kako bodo rešili to zavozljanje véliki narodi, ali je pot, po kateri so nekateri že krenili, eni levo, drugi desno, dobra ali ne — kdo more to povedati? Gotovo je le to, da mladina, ki je in ki prihaja, stoji sama pred velikimi ugankami in odločilnimi družbenimi dejanji. Stare generacije, ki so pomagale do današnjih prilik, ki so predhodnice današnjega duševnega in stvarnega kaosa, nimajo pravice, kritizirati jo.

Produkcijske krize liberalnega kapitalizma, ki se ponavljajo od časa do časa, so vedno težje in zapletenejše. Pričakuje se doba, ko postane kriza trajna. V tem trenutku bo preosnova družbe in življenja nujna, nepreprečljiva. Nova avtoriteta vstaja pred nami, zapoved splošne koristi, ki jo predstavlja država kot družba. Njena oblast se neprestano veča, njene sile se neprestano množe. Njen kolektiv bolj in bolj absorbira posamezna gospodarstva, posamezne stanove, samosvojskost posameznikov in njihove volje. V današnji „kulturni“ družbi žive nasprotja, ki vodijo do nesporazumov, do spopadov, do razkrajanja in presnavljanja obstoječih družabnih in etičnih uredb. To razkrajanje, kaos, ki ga pušča za seboj nered v produkciji in distribuciji, more preprečiti samo nova vzajemnost med ljudmi in narodi, velika kolektivna, množenstvena dejanja in skupne zamisli. To more priversti svet do novih konfliktov in po njih do razdejanj, more pa tudi ustvariti večje, širše in popolnejše oblike človečanskega sožitja.

V tem so vpletena tudi tista težka vprašanja, ki jih sodobnost postavlja sodobni mladini.